

Park v Krásném Dvoře ve světle popisu W. G. Beckera z roku 1796

Markéta ŠANTRŮČKOVÁ; Martin KRUMMHOLZ; Martin WEBER; Luděk BŘEZINA

ABSTRAKT: Příspěvek zprostředkuje českému čtenáři popis parku v Krásném Dvoře, který sepsal přední drážďanský učenec Wilhelm Gottfried Becker. Popis byl poprvé publikován v Beckerem vydávaném periodiku *Taschenbuch für Garten Freunde* v roce 1796. Přestože podrobně reflektuje kompoziční uspořádání krásnodvorského parku přibližně po deseti letech jeho existence, nebyla tomuto popisu doposud věnována v české literatuře dostatečná reflexe. Článek začíná stručným představením parku v Krásném Dvoře a nejstarších popisů, které vznikly v prvním dvacetiletí existence parku. Následně je zhodnocena osobnost W. G. Beckera a jeho literární činnost. Největší pozornost je věnována časopisům *Taschenbuch für Garten Freunde*, které Becker editorsky připravoval a sám do nich hojně přispíval. V druhé polovině článku je zpřístupněn komentovaný český překlad Beckerova popisu parku v Krásném Dvoře, který umožní další využití tohoto popisu pro studium zahradního umění.

KLÍČOVÁ SLOVA: Krásný Dvůr; Wilhelm Gottfried Becker; popis parku; kompoziční uspořádání

Park in Krásný Dvůr in the light of W. G. Becker's description from 1796

ABSTRACT: The article provides the reader with a description of the park in Krásný Dvůr, written by the leading Dresden scholar Wilhelm Gottfried Becker. The description was first published in Becker's periodical *Taschenbuch für Garten Freunde* in 1796. Although it reflects in detail the compositional arrangement of the Krásný Dvůr park after about ten years of its existence, this description has not yet been given sufficient reflection in Czech literature. The article begins with a brief introduction to the park in Krásný Dvůr and the oldest descriptions that arose in the first twenty years of the park's existence. This is followed by an assessment of the personality of W. G. Becker and his literary activity. A great deal of attention is paid to the magazines *Taschenbuch für Garten Freunde*, for which Becker served as editor and contributed to them himself. In the second half of the article, an annotated Czech translation of Becker's description of the park in Krásný Dvůr is made available; this will enable further use of this description for the study of garden art.

KEYWORDS: Krásný Dvůr; Wilhelm Gottfried Becker; park description; compositional arrangement

Kompozice parku v Krásném Dvoře na konci 18. století

Zámecký park v Krásném Dvoře¹ byl vybudován ve dvou závěrečných dekadách 18. století v bezprostředním sousedství jedné z rezidencí Jana Rudolfa Černína. Dobře dochovaný areál je jedním z nejstarších tuzemských krajinářských parků a jako takový ilustruje úroveň zdejší zahradní tvorby konce 18. století, tj. období, kdy se nový zahradně-architektonický styl plně uplatnil v českých zemích. Kromě parku v Krásném Dvoře byly založeny další velkorysé fundace, např. v Červeném Hrádku u Jirkova, Vlašimi, Veltrusech, Tereziině údolí u Nových Hradů, na Kačíně u Nových Dvůrů, Červeném Dvoře u Chvalšín či v Lednici. Za všemi těmito počiny stáli význační aristokraté své doby, kteří reflektovali světový trend v zahradním umění. Nejvíce se v českých zemích uplatnila inspira-

ce anglo-čínskou zahradou, což byl i případ Krásného Dvora v jeho první fázi. V některých objektech byly více či méně využity principy okrasného statku (*ferme ornée*). O pár let až desetiletí později vznikaly zahrady a parky přímo inspirované anglickou školou Lancelota Browna (1715/6–1783), jehož myšlenky se v Krásném Dvoře uplatnily při úpravě okolí Gotického templu.

Rozhodnutí o proměně starší bažantnice nad údolím potoka Lesky v park učinil Jan Rudolf Černín zřejmě v průběhu roku 1782 nebo počátkem roku následujícího; na podzim roku 1783 je doložena příprava nejstarších parkových staveb² a panský nadlesník Johann Wachtel byl pověřen dozorem nad zahájenými úpravami.³ V průběhu několika let byla vybudována hustá síť cest a vznikly malebné scenerie, jimž dominovaly stafážové stavby, které byly v prů-

běhu 80. let 18. století realizovány, rozestavěny nebo alespoň navrženy. V 90. letech 18. století byl park rozšířen o jižně přiléhající návrší, jež bylo upraveno na prostornou louku – podstatně rozlehlejší než stávající palouky v původní části parku. Velká louka byla obklopena kulisovými porosty dřevin s malebně utvářenými porostními okraji a osazena skupinami

■ Poznámky

1 Krásný Dvůr leží v severozápadních Čechách nedaleko Podbořan, v současném administrativním členění v okrese Louny a v Ústeckém kraji.

2 Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Jindřichův Hradec (dále SOA JH), fond Velkostatek Krásný Dvůr (dále VS KD), č. kart. 211, f. 140–143.

3 SOA JH, VS KD, č. kart. 150, f. 159.

1

Obr. 1. Nejstarší plán zámeckého parku v Krásném Dvoře z roku 1796, tj. časově odpovídající Beckerovu popisu. ÚDU AV ČR, v. v. i., sign. W-C-I 15.

stromů. Dominantou velké louky se stala monumentální vyhlídková věž, tzv. Gotický templ – jedna z prvních novogotických staveb v českých zemích.⁴ Postupně došlo v posledním desetiletí 19. století ke zjednodušení až zániku náročných květinových úprav a zanikly i některé starší stafážové objekty, jako Filemonovy chýše nebo obůrka s chinoiseriím přístřeškem.

Z časového a kompozičního hlediska lze rozlišit tři hlavní etapy, během nichž vznikly jednotlivé parkové scenerie včetně stafáží. Ty nejstarší mají ještě barokní základ, který je patrný i přes pozdější začlenění do přírodně krajinářského parku. Samotný park vznikl ve dvou fázích. Starší úpravy z 80. let 18. století se vyznačují členěním do samostatných, poměrně uzavřených scenerií, oddělených od sebe kulami stromů, obvykle s pohledovou architektonickou dominantou (stafáží). V minulosti byly některé tyto scenerie vzájemně propojeny důmyslnými průhledy a v několika případech komunikovaly i na větší pohledovou distanci s budovou zámku či okolní krajinou. Během závěrečné etapy dotváření krásnodvorského parku byl vytvořen nový jednotlivý, rozlehlý kompo-

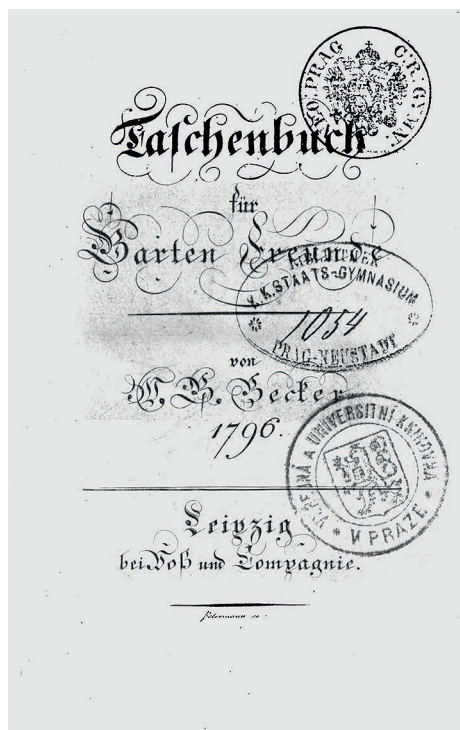
ziční celek: velká louka s Gotickým templom a přiléhajícími porosty. Tato část se vyznačuje jednoduchými, zaoblenými liniemi a velkoryseji pojatým prostorem, kombinujícím spásanou luční plochu a ohrazené stromové skupiny.⁵

Členitost terénu v Krásném Dvoře poskytla základ pro tvorbu scenerií, jejichž působení a interpretaci určují dané části dominující stafážové stavby.⁶ Scenerie a stafáže (některé doprovázené alegorickými nápisy) byly rozmístěny po celé ploše parku a propojoval je systém nepravidelně vedených cest, který návštěvníkovi umožňoval putovat od jedné ke druhé, postupně je objevovat a pocítovat tak při tom rozmanité dojmy.⁷ Krásnodvorské stafáže byly navrženy a situovány v parku se zřetelem k charakteru konkrétních partií, a to v souladu s Hirschfeldem formulovanými principy.⁸ Tematická zákoutí spolu nebyla vizuálně provázána a porosty i terén omezovaly vzájemnou komunikaci jednotlivých scenerií na záměrné momenty a vyhlídkové pozice. Konkrétní dominanty se překvapivě objevovaly v průhledech a zase ztrácely za clonou stromů. Celkový pohled na park tak původně skýtala výlučně rozhledna v podobě Gotického templu, která zároveň umožňovala i výhled do daleké okolní krajiny. Byly akcentovány především atraktivní pohledy na Krušné a Doupovské hory, ale i na nejbližší obce Krásný Dvůr, Brody, Buškovice a Maštov. Spektakulární panoramata – zejmé-

na směrem ke Krušným horám – se současníkům nabízel rovněž z některých vyvýšených míst nad pravým břehem Lesky: od Čínského pavilonu, cesty v srnčí oboře a Glorietu. Louka nad roklí skýtala dnes již zarostlý průhled k východu na novou bažantnici a zemědělskou krajinu až k Českému středohoří, od okraje porostu nedaleko hrobky bylo možné přes pole pozorovat v popředí Doupovských hor Gotický templ a Holandský statek. Z obloukového mostu⁹ nad roklí se kdysi otevíral působivý po-

■ Poznámky

- 4 Pavla Machalíková, *Objevování středověku: Tři kapitoly k recepci gotického umění v Čechách v pozdním 18. a raném 19. století*, Praha 2005.
- 5 Tom Turner, *Garden history: Philosophy and design 2000 BC – 2000 AD*, London – New York 2005.
- 6 Markéta Šantrůčková, *Krajinářská tvorba Jana Rudolfa Černína. Vznik a vývoj parků v Krásném Dvoře, Jemčině, Petrohradě a Chudenicích*, Praha 2014.
- 7 Roman Prah, *Durch den Landschaftsgarten wandeln*, *Estetika* 42, 2006, č. 4, s. 244–263.
- 8 Christian Cay Lorenz Hirschfeld, *Theorie der Gartenkunst. Band III*, Leipzig 1780.
- 9 Takto ho označoval již v době budování parku inspektor Frank. V jiných pramenech najdeme pojmenování pilotový most nebo vysoká lávka. Novodobě se někdy používalo označení Čertův most.

2

Obr. 2. Titulní list *Taschenbuchu* W. G. Beckera z roku 1796, ve kterém byl uveřejněn popis parku v Krásném Dvoře. Národní knihovna ČR.

hled na zámek; šlo o jednu z mála vizuálních vazeb mezi parkem a panským sídlem.¹⁰

V hrubých rysech – údolí meandrujícího vodního toku s přílehlými svahy a návršími – odpovídá terénní situace i celková koncepce krásnodvorského parku dobovým zvyklostem a blíží se tak současným krajinářským fundacím ve Vlašimi, Tereziině údolí u Nových Hradů či v saském Grünfeldu u Waldenburgu.¹¹ Shromážděné poznatky dokládají, že park v Krásném Dvoře nevznikl povrchní implementací dojmů ze zahraničních cest ani prostým aplikováním dobových grafických předloh. Jednalo se o jedinečné a koncepčně pojaté dílo, jehož zakladatelé využívali vlastní zkušenosti i zahraniční poznatky včetně grafických předloh invenčním způsobem.¹² Jeho tvůrci pod vedením Jana Rudolfa Černína totiž projevovali překvapivý vhled i porozumění principům krajinářského a zahradnického umění. Byli prokazatelně v intenzivním kontaktu se sousedními zeměmi a velmi dobře znali nejvýznamnější krajinářské lokality (Vídeň, Lipsko, Výmar). S tamními zahradníky si dopisovali a pravidelně u nich nakupovali vzácné dřeviny a sazenice. Zjištěné úzké vazby s německým a rakouským prostředím ostatně zcela korelují se závěry postulovanými v případě dalších raných českých krajinářských parků.¹³ Totéž platilo o praxi krásnodvorských zahradníků, kteří v rámci

svých tovaryšských školení přirozeně pobývali v důležitých středoevropských centrech krajinářského zahradního umění. Přestože torzální prameny uvádějí pouze několik z nich (Lipsko, Schönbrunn, Göllersdorf, Bruck an der Leitha), lze oprávněně předpokládat, že jejich úplný výčet by byl mnohem objemnější.¹⁴

Charakteristika dobových popisů

Park v Krásném Dvoře byl hojně navštěvován již v době svého vzniku vznešenými a vzdělanými návštěvníky, z nichž někteří svůj pobyt v Krásném Dvoře reflektovali i literárně. Množství tištěných popisů Krásného Dvora – nesrovnatelné s dalšími domácími parky – dokládá mimořádnou popularitu, které se zdejší krajinářská lokalita těšila v období svého největšího vzhlasu. Právě tato bezprostřední svědectví jsou vedle archivních pramenů nejadekvátnějším vodítkem k pochopení původního konceptu parku i jeho dobové percepce. Při čtení i interpretaci těchto popisů je nicméně namístě obezřetnost. Spíše než původní intence budovalů totiž zpravidla reflektují rozhled, mentalitu a motivaci svého autora, zásadní měrou ovlivněného formátem prohlídky parku i osobou případného průvodce.

Téměř všechny nejstarší popisy řadí k přednostem Krásného Dvora rozmanitost a proměnlivost jednotlivých parkových scenerií, dendrologickou pestrost a působivou mohutnost zdejších stromů. Přírodní prvek tu je mistrovsky využit a jen decentně doplněn (nikoliv přehlušen) uměním. Opakovaně jsou citovány nápisy, vhodně navozující patřičnou náladu. Opěvovány jsou i působivé vyhlídky, jež ovšem následným vzrůstem okolních dřevin zanikly. Před vystavením Gotického templu se jednalo zejména o směle vyklenutý most v rokli, terasu Čínské pavilonu a návrší kruhového templu (Glorietu). Obdiv budily rovněž dimenze a perfektní rovina velké aleje. Konstantou byla též chvála nezvykle příkladné údržby krásnodvorského parku (sametové trávníky, písčité cesty) a také skutečnosti, že zůstával volně přístupným.

Chronologicky první z relevantních textů, vztahující se k autorově návštěvě parku 27. srpna 1791, je součástí popisu cesty německého básníka Franze Alexandra von Kleista (1769–1797) do Prahy, již podnikl u příležitosti korunovace Leopolda II. českým králem.¹⁵ Jako jediný z níže uvedených návštěvníků procházel nejprve kolem velkého vodopádu a na závěr roklí, doprovázen zdejším poustevníkem (Innozentem?) přebývajícím v prostém domku poblíž Panova templu.¹⁶ Kleistův popis je vysoce poetický a prozrazuje senzibilitu mladého poety. Vstupní partii parku prostupovalo líbezné švitoření ptáků ve voliéře mísící se se zurčením kameny

ozvučeného potoka. V posvátném stínu korun zdejších věkovitých dubů v duchu spatřoval druidy. Modrobílé fasády Čínské pavilonu evokujícího porcelán mu připomněly „kávovery stolek našich babiček“. Klec s dvojicí hrdliček při cestě k rokli v něm pak vzbudila vzpomínku na jeho milou a pocit osamocení. Pohled z okna eremitáže na lesní kapli vyvolal záchvěvy zbožnosti, v jeskyni se sarkofágem konečně Kleist dupal o pomíjivost života. Vyznění atmosféry i vyvolání adekvátních nálad zásadní měrou umocňovaly důmyslně volené a vhodně rozmístěné nápisy. Narazíme ovšem i na několik Kleistových praktických a kritických komentářů. Jako první kupříkladu zmiňuje, že gondola na velkém rybníku byla samoobslužná a pohybovala se přitahováním zavěšeného lana. Nábytek v kamenné eremitáži shledal autor pro takový prostor příliš moderním. Závěrem skládá Kleist Krásnému Dvoru mimořádnou poklonu konstatováním, že zdejší park předčí proslulé zahrady ve Wörlitzu a Harbce, o kterých si myslel, že je nic nepřekoná.

O poznání systematictější a zevrubnější je popis uveřejněný roku 1796 saským spisovatelem, učením, numismatikem a od roku 1805 ředitelem drážďanské dvorní klenotnice (*Grünes Gewölbe*) Wilhelmem Gottliebem Beckerem (1753–1813) v jím vydávaném periodiku

■ Poznámky

10 Markéta Šantrůčková – Martin Weber, Krásný Dvůr bei Podbořany / Schönhof bei Podersam. Eine der schönsten und ältesten Landschaftsparkanlagen in Tschechien. *Die Gartenkunst* 31, 2019, č. 2, s. 141–160.

11 Alexandra Thümmler, *Reichsstand, Pracht und Frömmigkeit. Repräsentationsformen der Grafen und Fürsten von Schönburg im 18. Jahrhundert*, Leipzig 2019.

12 Tato praxe je nicméně explicitně doložena dobovou korespondencí, příkladem budiž Filemonova chýše a Frankův dopis z 15. ledna 1784. Viz SOA JH, VS KD, kart. 150, f. 159. Chýše byla vytvořena podle hrabětem vybrané předlohy, v daném případě mědirytu v titulu Georges Louis Le Rouge, *Jardins Anglo-Chinois. Ite Cahier*, Paris 1776.

13 Martin Krummholz, Die frühesten Landschaftsgärten Böhmens: Die Beziehung und die Gärtner, *Die Gartenkunst* 32, 2020, s. 333–342.

14 SOA JH, Černínská hlavní pokladna (dále ČHP), i. č. 32, Kniha účtů 1782–1786.

15 Franz Alexander von Kleist, *Fantasien auf einer Reise nach Prag*, Dresden – Leipzig 1792, zejm. s. 55–70. – Dobová recenze titulu vyšla v *Neue Allgemeine Deutsche Bibliothek* 6, 1793, s. 229–231. – Anke Tanzer (ed.), *Franz Alexander von Kleist: Fantasien auf einer Reise nach Prag*, Heilbronn 1996.

16 Od Jahna se dozvídáme, že tento poustevník zemřel na jaře 1797. V bušovnických matrikách se ovšem příslušný úmrtní zápis nepodařilo dohledat.

ku *Taschenbuch für Garten Freunde*.¹⁷ Tomuto popisu, který nejuceleněji popisuje kompoziční hodnoty parku, je níže věnován samostatný oddíl.

Koncem listopadu 1797 vyšel v oblíbeném časopise *Apollo* popis Krásného Dvora od Jana Quirina Jahna (1739–1802).¹⁸ Tento vzdělaný a zcestovalý malíř a raný domácí teoretik umění byl posledním představeným pražského malířského cechu. V letech 1773–1782 vydával spolu s Františkem M. Pelclem a Mikulášem Voigtem *Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler*; byl jedním ze zakladatelů Společnosti vlasteneckých přátel umění.¹⁹ Jahn navštívil Krásný Dvůr s několika přáteli 5. července 1797 a publikovaný text je údajně přepisem jeho autentického deníkového záznamu.²⁰ Charakteristické přitom jsou jistá metodičnost (praktické informace týkající se dopravy, optimální délka pobytu v parku) i silný osvícenský étos. Ohrazuje se mj. vůči dobové kritice marnotratnosti parkových komplexů, proti čemuž argumentuje aspekty velkorysosti, ušlechtilosti a užitečnosti (import a pěstování nových dřevin a rostlin). Úvodem dále označuje stávající texty věnované krásnodvorskému parku vesměs za nesprávné, přičemž zdůrazňuje, že následující řádky prezentují výlučně jeho vlastní názory a dojmy. Průvodcem Jahnovy skupiny parkem byl pomocný zahradník a pohybovali se po standard-

■ Poznámky

17 Wilhelm Gottlieb Becker, Beschreibung des Gartens zu Schönhofen in Böhmen, *Taschenbuch für Garten Freunde*, Leipzig 1796, s. 1–28.

18 Jan Quirin Jahn, Gefühle bei Besuchung des Schönhofen Garten. Schreiben an den Herausgeber, *Apollo* III, 1797, s. 173–190, 193–222. – Časopis *Apollo* (*Apollo. Für ältere Literatur und neuere Lectüre*) vydával v letech 1793–1796 v Praze a Lipsku pražský profesor estetiky a nástupce K. H. Seibta, August Gottlieb Meissner (1753–1807). – Helena Lorenzová, Pražská léta Augusta Gottlieba Meissnera. Časopis *Apollo*, in: Zdeněk Hojda – Roman Prahel (edd.), *Mezi časy. Kultura a umění v českých zemích kolem roku 1800. Sborník příspěvků z 19. ročníku sympozií k problematice 19. století*, Praha 2000, s. 88–97.

19 Lubomír Slavíček (ed.), *Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů (asi 1800–2008)*, A–M (sv. 1), Praha 2016, zejm. s. 535–536.

20 K Jahnovi dále Zdeněk Hojda, Cesta J. Q. Jahna po západních Čechách roku 1797, *Minulostí Západočeského kraje* 23, 1987, s. 201–230. – Helena Lorenzová, Estetika ve střední Evropě na sklonku 18. století. Časopis *Apollo*, *Estetika* 37, 2001, č. 2–3, s. 65–115. – Idem, *Hra na krásný život. Estetika v českých zemích mezi lety 1760–1860*, Praha 2005.

3

4

ní trase: od velkého dubu zamířili do rokle, pak přes alej a rezervoár k dokončované horní louce s novostavbami. Jahn jako jediný z popisujících autorů došel až do západního cípu celého komplexu, odkud bylo možné z ovocného sadu pozorovat nedaleké Brody s úřednickým zámekem. Díky tomu také shlédl panskou lázeň a přilehlý, nevhodně na sever orientovaný vinohrad. Celý text je přitom prosycen dojmy a asociacemi prozrazujícími autorovu senzibilitu a obrazotvornost. Jahnovu kritickému oku znalce nicméně neunikla dílčí pochybení, jichž se tvůrci zdejšího parku dopustili. Kromě výraznějšího uplatnění vodního elementu postrá-

Obr. 3. Lusthaus zámeckého parku v Krásném Dvoře na grafickém listu podle kresebné předlohy Marie Terezie Černínové, kolem roku 1815. Národní galerie Praha, Sbírková grafiky a kresby, inv. č. R 113 089.

Obr. 4. Velká louka od Gotického templu v zámeckém parku v Krásném Dvoře, podle kresebné předlohy Marie Terezie Černínové, kolem roku 1815. Národní galerie Praha, Sbírková grafiky a kresby, inv. č. R 113 088.

dal Jahn mezi parkovými stafážemi prvky asyrické rustiky a triumfálního oblouku. V případě některých stávajících staveb potom kategoricky formuloval výhrady stylového charakteru. Nicméně i přes uvedené nedostatky podle něj Krásný Dvůr překonává rozlohou, rozvrhem a rozmanitostí všechny ostatní parky v Čechách a jeho budovatel prokázal mimořádnou erudici, dobrý vkus a velkorysost, neboť celý areál ponechal přístupný veřejnosti.

Teprve v roce 1799 publikoval dojmy z Krásného Dvora kníže Charles Joseph de Ligne (1735–1814), který park navštívil již na podzim 1794.²¹ Poté co v důsledku francouzské revoluce přišel o rodové sídlo Beloeil v Hene-gavsku, kde jeho otec vybudoval jeden z nejvyšších belgických raných krajinářských parků, žil trvale ve Vídni. Zde se stal členem komunity obývací pronajatý komplex bývalého kartuziánského kláštera na Kahlenbergu (zrušeného v rámci josefínských reforem), poblíž kterého si vystavěl vlastní výstřední sídlo v prostorách vyhořelého zámku Leopoldsberg. Tento svůj „Malý Beloeil“, proslulý velkolepým výhledem do údolí Dunaje, obýval od roku 1794 až do smrti. Přestože de Ligne projevoval vskutku nebývalý zájem o zahradní umění, sám sebe pokládal za jeho dobrého znalce a tento názor byl obecně sdílen i současníky, je nutné přistupovat k jeho subjektivním postřehům rezervovaně. Nejenom z generačního kontextu, ale především z de Ligneho vlastních slov a publikovaných názorů je zjevné, že měřítkem kvality pro něho zůstala až do konce života anglo-chinoiserní zahrada, resp. formální zahrada s dílčími krajinářskými prvky, jak ji poznal z autopsie v rodném Beloeil. Dokládá to sám název jeho proslulého a hojně citovaného titulu popisujícího kromě Beloeil i vybrané evropské zahrady, jež měl kníže možnost spatřit.²² Silně nevyvážená je ostatně rovněž de Ligneho pasáž pojednávající o českém prostředí. De Ligne navštívil Krásný Dvůr 7. října 1794. Pokročilá roční doba a skutečnost, že neměl možnost vstoupit do Panova templu, napovídají, že parkem asi procházel bez asistence místního průvodce. Volil nicméně preferovanou trasu po směru hodinových ručiček. Obdobně jako předtím Jahn si i kníže nařikal na nepohodlí způsobené častým stoupáním a klesáním. Rozlehlý krásnodvorský park nicméně bohatstvím cizokrajných dřevin a stafáží, jakož i příkladnou údržbou podle něho překonával vše, co dosud spatřil v Anglii či Francii. Přitom nebylo jednoduché ho správně charakterizovat: podle de Ligneho totiž nepředstavoval „zahradu“, „park“ ani „les“, nýbrž směsicí toho všeho; navíc jen decentně doplněnou uměním.

Roku 1802 vyšel v časopise *Patriotisches Tageblatt* další relevantní text sepsaný jistým

panem Rauschem během lázeňského pobytu v Karlových Varech.²³ Postřehy tohoto dosud blíže neidentifikovaného autora nicméně prozrazují dobrou obeznámenost s předními středoevropskými krajinářskými lokalitami. Rauschův slezský původ pak částečně omlouvá označení Krásného Dvora jako „jednoho z prvních německých parků“. Následují vesměs slova obdivu a chvály, a to jak co se týče celkové malebné polohy a přirozeně členitého terénu, tak i jednotlivých staveb. Fascinoval ho směle vyklenutý most v rokli, tehdy převyšující koruny stromů a skýtající úchvatný výhled. Velkolepě (nejen) na něho zapůsobily dimenze a perfektní rovina dlouhé aleje. Nákladnost a dokonalost ostatně zdůrazňoval i u dalších stafážových staveb, jež zde – na rozdíl od jiných parků – byly vybudovány z kamene, nikoliv ze dřeva. Za skutečné rarity Krásného Dvora označil stále ještě nedokončený obelisk, a především Gotický templ. Procházku uzavírá konstatováním, že krásnodvorský park je hezčí než většina německých, a po esterházyovském Eisenstadtu je nejrozsáhlejší ze všech, které autor navštívil. Velkou zdejší předností je dle Rausche zjevný filozofický přístup tvůrce parku a jeho psychologicky promyšlená kompozice: děsivé partie (rokle) jsou situovány hned u vstupu a obveselující, vzdušné pak v závěru parkového okruhu, čímž je docíleno dojmu putování „údolím smrti do Elysea“.

Souhrnně lze konstatovat, že standardní prohlídková trasa parkem vedla po směru hodinových ručiček, tedy od voliéry směrem k rokli a dále přes alej a Gotický templ do údolí Lesky. Jediný Kleist (1792) se vydal opačným směrem. Toho přitom doprovázel místní „poustevník“, který však na jaře 1797 zemřel. Průvodci ostatních návštěvníků byli hraběcí preceptor Zelinka (Goethe), pomocný zahradník (Jahn) a snad i vrchní panský zahradník Födisch. Výklad svých „průvodců“ však výše uvedené texty nereflektují. Spíše stručné popisy parku v Krásném Dvoře pak nechyběly ani v průvodcích po západočeských lázeňských městech a jejich okolí, které vycházely v první polovině 19. století, ani ve výběrech zaměřených na hrady a zámky z téže doby. Publikované popisy dokládají neexistenci dobově kodifikované interpretace krásnodvorského parku. Vjemy, charakteristiky a asociace jednotlivých autorů jsou individuální a vzájemně tak odlišné, že si mnohdy dokonce protirečejí.

Wilhelm Gottlieb Becker a jeho Taschenbuch für Garten Freunde

Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že se popisům W. G. Beckera a knížetě de Ligne dosud nedostalo podrobnějšího zhodnocení ani českého překladu.²⁴ Přitom zejména Beckerův

text *Beschreibung des Gartens zu Schönhofen in Böhmen* (Popis zahrady v Krásném Dvoře v Čechách) je pro poznání kompozice právě dokončovaného parku zásadní, neboť jej psal poučený autor, který si všímá nejen jednotlivých staveb, ale i dálkových vazeb a celkového vyznění parkové úpravy. Kdo byl tedy autorem tohoto popisu?

Spisovatel a filozof Wilhelm Gottlieb Becker se narodil v roce 1753 v Obercallenbergu nedaleko Saské Kamenice (Chemnitz) a se Saskem, respektive jeho blízkým okolím byl kromě cest po Evropě spojen celý život. Mládí a gymnaziální studia prožil v Geře, následně studoval práva a filozofii na univerzitě v Lipsku. Poté

■ Poznámky

²¹ Charles Joseph de Ligne, *Der Garten zu Beloeil. Nebst einer kritischen Uebersicht der meisten Gärten Europens*, reedice Wörlitz 1995 (původně Dresden 1799). – Christian Hlavac, Prince de Ligne. Der Gartenbesessene und Kosmopolit in Wien. Über seine letzten Lebensjahre und Gärten in Wien, *Die Gartenkunst* 2008. – Idem, Prince Charles-Joseph de Ligne. Ein Kosmopolit des 18. Jahrhunderts und seine Wohnsitze in Wien und Umgebung, in: Franz M. Eybl (ed.), *Nebenschauplätze. Ränder und Übergänge in Geschichte und Kultur des Aufklärungsjahrhunderts/Scènes secondaires/Side Scenes. Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des 18. Jahrhunderts* 2013, Bochum 2014, s. 27–51.

²² Shrnuv nedostatky zahrad různých evropských zemí, přál by si de Ligne v Anglii více zdravého rozumu, ve Francii méně řádu, v Itálii méně architektury, na Krymu menší lidnatost, v Holandsku více zábavy, v Belgii více kopců, v Rusku více slunce, v Prusku méně písku, v Čechách více vodních toků, ve Švýcarsku větší rozmanitost. – de Ligne, *Der Garten zu Beloeil* (pozn. 21).

²³ Rausch, Der Park zu Schönhof, *Patriotisches Tageblatt* 4/, 802, č. 22, s. 266–269. Osvětový časopis *Patriotisches Tageblatt* (*Das Patriotische Tageblatt oder öffentliche Correspondenz- und Anzeige-Blatt für sämtliche Bewohner aller kais. kön. Erbländer über wichtige, interessierende, lehrreiche oder vergnügende Gegenstände zur Beförderung des Patriotismus*) vydávali v letech 1800–1805 v Brně epizodicky působící evangeličtí osvěci Christian Karl André (1763–1831) a Victor Heinrich Riecke (1759–1830). Český překlad viz Ondřej Zatloukal, *Západočeské elysium aneb pozapomenutá zpráva o pozoruhodném parku hraběte Černína při zámku v Krásném Dvoře*, in: Jana Lepičová (ed.), *Historické zahrady Kroměříž 2006. Umění a společenská činnost v historických zahradách*, Hrdějovice 2006, s. 26–29.

²⁴ Českému čtenáři byly doposud přiblíženy popisy Franze Alexandera von Kleista, Jana Quirina Jahna a Rausche. Hugo Rokyta, *Cestovní zpráva z roku 1791 o zahradní drobné architektuře zámeckého parku v Krásném Dvoře*, in: *Památková péče 1945–1970*, Praha 1973, s. 153–157. – Lorenzová, *Estetika* (pozn. 20). – Zatloukal, *Západočeské elysium* (pozn. 23).

krátce vyučoval na nově založené (1774), osvícensky orientované škole Philantropium v Desavě (Dessau), v Lipsku a na rytířské akademii v Drážďanech. Zároveň cestoval po ostatních německých zemích, Švýcarsku, Francii, Itálii a zemích habsburské monarchie a doplnil si vzdělání v oblasti výtvarného umění, zejména v malířství a grafice. Svůj profesní život spojil s drážďanskými dvorskými sbírkami. Nejprve se stal (1795) inspektorem kurfiřtských sbírek antického umění a mincí, od roku 1805 byl ředitelem drážďanské dvorní klenotnice (*Grünes Gewölbe*). Zemřel v roce 1813 rovněž v Drážďanech.²⁵

Již od mládí byl literárně činný jako autor a editor. Zatímco v mladém věku publikoval převážně poezii, staly se posléze jeho doménou próza a odborné spisy. V posledním desetiletí života vydal několik svazků popisů antických děl v drážďanských sbírkách²⁶ a pojednání o středověkých mincích.²⁷ V 90. letech 18. století začal editorsky a částečně i autorsky připravovat *Taschenbuch zum geselligen Vergnügen* (Knížka ke společenskému pobavení), jejíž první svazek vyšel roku 1791 a poslední v roce 1814. Becker byl též autorem několika titulů významných v kontextu zahradního umění. Roku 1792 vydal detailní popis proslulého saského krajinářského parku Seifersdorfer Tal nedaleko Drážďan.²⁸ V letech 1795–1799 vycházelo oblíbené periodikum *Taschenbuch für Garten Freunde*, do kterého sám hojně přispíval. Sešity *Neue Garten- und Landschafts-Gebäude* i Grohmannův *Ideenmagazin für Liebhaber von Gärten, englischen Anlagen und für Besitzer von Landgütern* v téže době (1798, 1799) uveřejňovaly pohledy a půdorysy parkových stafází, oproti kterým ovšem byly Beckerovy popisy mnohem důkladnější. Poslední z jeho pro nás tematicky relevantních publikací se stal tištěný popis další krajinářsky pozoruhodné lokality Plauenscher Grund poblíž Drážďan.²⁹

Vydáváním periodika *Taschenbuch für Garten Freunde* Becker navázal na obdobný počín Ch. C. L. Hirschfelda (1742–1792), který vydával časopis se stejným názvem a také s roční periodicitou v letech 1782–1788. Malý formát Taschenbuchu, „do kapsy“, byl v posledních desetiletích 18. století velmi oblíbený a jeho tisk byl poměrně levný. Taschenbuchy uveřejňovaly celou škálu literárních žánrů, ale jejich typickým obsahem byla učená pojednání a próza.³⁰ Hirschfeldův *Taschenbuch* se věnoval zahradnictví v celé jeho šíři; kromě okrasného zahradnictví byly jeho důležitou součástí i texty o ovocnářství, zelinářství či pěstování dřevin a květin. Časopis měl ustálenou strukturu; po úvodním přehledu recentní zahradnické literatury následovalo představení několika geogra-

fických oblastí a jejich flóry, popisy zajímavých zahrad, varia a v závěru se nacházel popis nově vyšlechtěných rostlin a nabídkový katalog jednotlivých zahradnictví a školek.

Beckerův *Taschenbuch* byl oproti tomu více teoretický a úžeji zacílený na okrasné zahradnictví, byť ani v něm nechyběly popisy a nabídky okrasných rostlin a přehled aktuální zahradnické literatury. V prvním čísle svého *Taschenbuchu* se Becker přihlásil k Hirschfeldovi, napsal pojednání o krajinomalbě a zahradní architektuře a uveřejnil dva články o rozdílech francouzských a anglických zahrad, jakož i podrobný popis parku ve Wörlitz.³¹ Hned druhé číslo bylo uvozeno poměrně rozsáhlým, téměř třicetistránkovým popisem parku v Krásném Dvoře; následovaly popisy Luisia u Desavy a parku Niederwald u Mohuče vybudovaného hraběcí rodem Osteinů.³² Dále tento svazek obsahoval polemiku nad texty o rozdílech francouzských a anglických zahrad z předchozího roku a několik článků o cizokrajních dřevinách a péči o ně.³³ Třetí číslo obsahovalo popisy slezských parků ve Stare Rudne (Alt Raudten) a Pokóju (Carlsruhe) a uherských zahrad Voderady (Vedröd) a Orczy v Pešti, Beckerův výtah a komentář k de Ligneho *Coup d'oeil sur Beloeil* a opět několik článků o exotických dřevinách.³⁴ V roce 1798 byl název periodika upraven na *Almanach und Taschenbuch für Garten Freunde* a číslo bylo uvozeno kalendářem. Poté již následovaly obvyklé teoretické texty o zahradním umění od Basilia von Ramdohr a krajinářské tvorby od Beckera, popisy uherských zahrad Hédervár a Rárá (dnes Ásványráró) a další Beckerův výtah z de Ligneho *Coup d'oeil sur Beloeil*, jakož i články o dřevinách. V tomto svazku se podruhé stručně setkáváme s Krásným Dvorem. V krátkých zprávách z jednotlivých zemí je totiž uveřejněna i informace o položení základního kamene krásnodvorského obelisku arcivévodkyně Marií Kristýnou.³⁵ Poslední číslo z roku 1799, jež opět vyšlo pod názvem *Taschenbuch für Garten Freunde*, je přímo dedikováno Janu Rudolfovi Černínovi, který jeho vydání finančně podpořil. Pozornost je zde věnována úpravám komplexu Sieglitzer Berg u Desavy a zahradě v Dieskau u Halle. Následuje pojednání o návaznosti krajinářského parku na pravidelnou, zejména měšťanskou zahradu. Je to poprvé, kdy se *Taschenbuch* zabývá výslovně měšťanskými zahradami. Závěr čísla pak obsahuje texty o stavu zahradního umění a o venkovních i skleníkových dřevinách.³⁶

Všechny *Taschenbuchy* byly vydány v lipském nakladatelství Voß und Compagnie. Okruh přispěvatelů přitom nebyl příliš velký. Několik článků vždy napsal přímo W. G. Becker. Autorem řady teoretických pojednání byl

soukromý berlínský učenec Adam Friedrich Krauß (1734–1802).³⁷ S texty od Beckera a Krause se setkáme v každém čísle. Teoretická pojednání i popisy zahrad do *Taschenbuchu* opakovaně zasílal Johann Gottfried Grohmann (1763–1805) – spisovatel, mědirytec a vydavatel velmi populárních *Ideenmagazin für Liebhaber von Gärten*. Deskripcím některých zahrad a parků a dřevinám se pak věnoval rovněž Bernhard Petri (1767–1854), zahradník a zahradní architekt a národohospodář.³⁸ Jednotlivými pojednáními pak přispěli i mnozí další autoři.

Závěr

Popis parku v Krásném Dvoře, který Wilhelm Gottlieb Becker uveřejnil ve druhém ročníku svého *Taschenbuchu*, představuje cenný

■ Poznámky

25 Zlatka Anastasova, Wilhelm Gottlieb Becker, in: *Sächsische Biografie*, hrsg. vom Institut für Sächsische Geschichte und Volkskunde e.V. Online-Ausgabe: <http://www.isgv.de/saebi/>, vyhledáno 8. 9. 2021.

26 Wilhelm Gottlieb Becker, *Augusteum. Dresdens antike Denkmäler* (3 svazky), Leipzig – Dresden 1804, 1808, 1811.

27 Wilhelm Gottlieb Becker, *Zweihundert seltene Münzen des Mittelalters*, Dresden 1813.

28 Wilhelm Gottlieb Becker, *Das Seifersdorfer Thal*, Leipzig – Dresden 1792.

29 Wilhelm Gottlieb Becker (ed.), *Der Plauische Grund bei Dresden*, Nürnberg 1799. Becker napsal nejrozsáhlejší krajinářskou část a editorsky zaštilil část geologickou, botanickou a entomologickou.

30 Zdenko Škreb, *Gattungsdominanz im deutschsprachigen literarischen Taschenbuch oder Vom Sieg der Erzählprosa*, Wien 1986.

31 Wilhelm Gottlieb Becker (ed.), *Taschenbuch für Garten Freunde*, Leipzig 1795.

32 Johann Friedrich Carl Maximilian Graf von Ostein (1735–1809) byl zakoupen i v Čechách (panství Malešov a Suchdol na Kutnohorsku) a na Moravě (panství Dačice).

33 Wilhelm Gottlieb Becker (ed.), *Taschenbuch für Garten Freunde*, Leipzig 1796.

34 Wilhelm Gottlieb Becker (ed.), *Taschenbuch für Garten Freunde*, Leipzig 1797.

35 Wilhelm Gottlieb Becker (ed.), *Almanach und Taschenbuch für Garten Freunde*, Leipzig 1798.

36 Wilhelm Gottlieb Becker (ed.), *Taschenbuch für Garten Freunde*, Leipzig 1799.

37 Christian Gottlieb Jöcher, *Allgemeines Gelehrten-Lexico die Schriftsteller aller Stände nach ihren vornehmsten Lebensumständen und Schriften beschrieben werden. III Band*, Delmenhorst 1810, zejm. s. 813–814.

38 William Löbe, heslo Petri, Bernhard, in: *Allgemeine Deutsche Biographie* 25, 1887, s. 522 [Online-Version]. <https://www.deutsche-biographie.de/pnd117702420.html#adbcontent>, vyhledáno 8. 9. 2021.

5

doklad jak o podobě parku, tak o jeho reflexi návštěvníkem velmi poučeným právě na poli zahradní architektury. Beckerův popis je spolu s Jahnovým nejrozsáhlejší, jeho autor prošel celým parkem a podrobně jeho jednotlivé části komentuje. Jedinou výjimkou, tj. partií, kterou nenavštívil, je část od gloriety k lázni. Lázeň ležela až u samotných Brodů a zřejmě by již představovala přílišnou zacházku. Naopak především díky Beckerovu popisu známe podobu okrasných scenerií a stafáží, které byly v 90. letech 18. století z konceptu parku vypuštěny a radikálně přeměněny, jako byly Filemonovy chýše a okrasná část s vodotryskem. Význam Beckerova popisu tkví i v jeho důsledném popisu kompozičních a pohledových vazeb, ať již uvnitř parku, či vizuální komunikace parku s jeho okolím. Jako cenný pramen by mohl sloužit i pro plánování údržby či obnovy krásnodvorského parku.

*Překlad Popisu zahrady v Krásném Dvoře v Čechách z roku 1796 od Wilhelma Gottlieba Beckera*³⁹

Krásný Dvůr je hlavní sídlo rozsáhlého panství, které patří hraběti Černínovi a leží v Žateckém kraji.⁴⁰ Zdejší proslavená zahrada je založena s opravdu velkým a vytříbeným vkusem, přičemž při posuzování celku se nemusíme ohlížet na jednotlivosti. Vše přispívá k tomu, aby se tato zahrada zařadila mezi nejkrásnější; příroda se přičinila k jejímu rozvržení i zkrášlení. Na holé ploše se nachází vícero složitostí; a přitom je nutné se obejít bez znamenitých krás, které vytvořila kopcovitá země.⁴¹

Od zámku ke vstupu do této anglické zahrady vede po obou stranách keří lemovaná ces-

ta, která je přetržena zemskou silnicí, ale z té i oné strany opatřena vrátky. Zahrada se rozprostírá od úbočí kopce až do údolí; proto sama poloha nabízí velmi příjemné pohledy a přirozeně musela dát příležitost ke krásnému rozvržení. Mohutné a silné stromy všech druhů, které je možné na tomto návrší najít, mezi nimiž se nacházejí i mnohé vzácné, dělají celek ještě důstojnějším a vábivějším.⁴² Umění zde smělo jen zkrášlovat a musíme přiznat, že přírodě ještě přidalo na půvabech. Těžko lze vidět hezčí trávník než zde, což je jistě výsledek dobré údržby, která je při rozsahu této zahrady skutečně obdivuhodná. Také v ní ovšem denně pracuje dvacet lidí v létě a ještě jednou tolik v zimě, takže plat těchto dělníků, zahradníky a jejich pomocníky nepočítaje, činí přibližně 3 000 zlatých ročně.

Nyní se dostávám k popisu, přičemž by měla být dodržena souslednost, jak se obvykle parkem provádí.⁴³ Nejdříve vstoupíme do části, která je nová, v níž se nachází mnoho prosvětlených míst tvořených anglickými trávníky s roztroušenými keři, velkými květináči na travnatých vyvýšeninách a krásnými vysokými solitérními stromy. Jeden z nich, velmi velká lípa, je obtočen lavičkou, nad kterou je umístěn tento nápis:

*Odpocínek je dobrý,
když je naše duše ryzí.
A když je citlivá,
venkovská krajina ji může dojmout.
Netečný zrak,
který může zřít zeleň,
nemůže než se zažehnout potěšením.*⁴⁴

Obr. 5. Panův templ v zámeckém parku v Krásném Dvoře, podle kresebné předlohy Marie Terezie Černínové, kolem roku 1815. Národní galerie Praha, Sběrka grafiky a kresby, inv. č. R 101 285.

Raději bych zde viděl německý než francouzský nápis, jakkoliv je tento podařený. Německá múza se ani trochu nevzdálí od všemu krásy přírody, je-li dostatek vkusu k moudré volbě. Zároveň musím také přiznat, že jsem posléze skutečně našel čistě německé nápisy.

Popisované prostranství je velmi šťastně zvoleno; všude kolem je samé světlo. Odtud pokračuje příjemná pěšina až k mostu, u kterého stojí velký dub.⁴⁵ Přes tento most se přejde na kruhové travnaté prostranství lemované hustým stromovím. Napravo, vedle vysokého stromu je umístěna vkusná lavička; naproti mostu stojí voliéra, ve které jsou chováni kanárci.⁴⁶ Doleva se lze dostat přes další most mírně do kopce k trávníku s květinovým záhonem, obklopenému živým plotem.⁴⁷ Dlouhá křivolaká pěšina lemovaná různými druhy keřů pozvolna stoupá až do světlého dubového lesa, v jehož středu stojí pavilon.⁴⁸ Ten má tvar osmiúhelníku s plochou střechou, na kterou

■ Poznámky

39 Becker, Beschreibung (pozn. 17). – Přeložili Luděk Březina a Martin Krummholz.

40 Zámek a obec Krásný Dvůr koupil Heřman Černín od Václava Michny z Vacínova, jiné části budoucího krásnodvorského panství postupně přikupoval. – Karel Tříška, Zámek a park v Krásném Dvoře, *Časopis společnosti přátel starožitností* 61, 1953, č. 3, s. 157–168. – Pavel Koblasa, *Historický popis panství Krásný Dvůr na Žatecku*, Praha 2008.

41 Samotný Krásný Dvůr leží v poněkud fádším terénu Žatecké pánve, dramatictější terénní tvary reliéfu jsou od něho několik kilometrů vzdáleny. Šantrůčková, Krajinařská tvorba (pozn. 6).

42 Pro park byly využity starší vzrostlé porosty bažantnice. Exotické dřeviny byly jednotlivě vysázeny zejména ve vstupní části parku. Šantrůčková, Weber, Krásný Dvůr (pozn. 10).

43 Dnes vedou prohlídkové okruhy návštěvníky opačně, než byl původní záměr tvůrce zahrady. To bohužel podporuje i současná literatura. Tomáš Hájek – Kamila Svobodová – Sylvie Majerová, Principles for designing tour routes in a historic garden and park, *Journal of Landscape Studies* 3, 2010, č. 4, s. 191–201.

44 Tento nápis byl jako jediný v parku ve francouzštině.

45 Dub dodnes v zahradě roste, most se nedochoval.

46 Voliéra se stále v parku nachází, i když byla při rekonstrukci v 60. letech 20. století zjednodušena.

47 Toto místo bylo později, ale ještě za života Jana Rudolfa Černína postupně zjednodušováno, až bylo přeměněno na menší louku.

48 Lusthaus, v novodobé literatuře označovaný i jako Goethův pavilon.

se ovšem nedá dostat. Je uvnitř jednoduše zařízený a hodí se velmi dobře k rozprávám.

Zleva od pavilonu vede malá cesta hustým stromovím opět na mýtinu obklopenou duby, ze které je výhled do volné krajiny.⁴⁹ Cesta křivolace pokračuje mezi stromy až do chvíle, kdy se zcela nečekaně ocitneme na malé mýtině, která je velmi pěkně osázena množstvím květin. Odtud vede cesta hustým stromovím mírně z kopce – vlevo ke kamenné lavici a vpravo k malé úzké rokli, která je dosti hluboká a po stranách tu a tam více či méně porostlá. Nyní pokračujeme opět mírně do kopce a často po můstcích překračujeme koryto potoka, v němž je ovšem voda bohužel pouze za deštivého období. Na místě, kde je rokla velmi tmavá, lze zahlédnout po levé straně poustevnu vystavěnou z balvanů a opatřenou slaměnou střechou.⁵⁰ Temnota levé strany a prosvětlenost pravé strany propasti vytváří s balvany pěkný kontrast. Interiér této osamělé chýše je velmi prostý. Stěny jsou obloženy slaměnými rohožemi a nábytek je pojat obdobně. Jdeme-li od dveří k pravému oknu, velmi příjemně nás překvapí zajímavý výhled: Naproti se totiž nad vrcholky stromů tyčí kaple se zvoničkou, jejíž hnědá barva nanejvýš ladně kontrastuje se světlou zelení listoví, kterým je obklopena.⁵¹ Abychom se k ní dostali, je třeba vystoupat po úzké cestě vlevo a pak zahnout doprava na zarovnané návrší, z něhož se vstupuje do malé rokly. Na této plošině stojí kaple. Je celkem velká, zevně obložená kůrou stromů a její předsíň vynášejí čtyři obdobně pojaté sloupy. Věžička vyčnívající nad střechu a opatřená zvonekem propůjčuje kapli přirozený vzhled. Nad vchodem lze číst následující slova:

Dobrotivý!

*Dobrého mi dej, aniž bych o něj žádal,
Zlého ode mne odvrát,
o což i já snažně usiluji.*

Vše vůkol takřka v souladu velebí Stvořitele. Kapli zcela obklopuje příroda, a protože je vyvýšena, lze i bez překážky obdivovat okolní krásu. Vlevo shlížíme dolů do ohybu rokly působícího velmi divoce; je hustě zarostlý vysokými stromy. Přes rokli vede pozoruhodný most sestávající z jediného velkého oblouku bez nosníků, jenž je stejně jako kaple obložen kůrou.⁵² Vpravo se nachází tmavý les a naproti pěkný výhled na krásnodvorský zámek a okolní krajinu. Žádná jiná stavba by zde nepůsobila tak ušlechtilé jako tato, podněcující k vážným myšlenkám svým zevnějškem i vhodně zvoleným nápisem. Vnitřek kaple značně zklame očekávání, neboť namísto skromného prostoru k modlitbě, který vnějšek suggeruje, zde nalezneme hezky a vkusně zařízený salon vyzdobený pěknými malbami.

Když kapli opustíme, přejdeme vlevo přes malý most a pokračujeme doprava přes obloukový most, z něhož se kaple obzvlášť pěkně vyjímá. Také je příjemné, že lze pohlédnout i dolů do rokly. Naproti mostu stojí kamenná lavice, kterou necháme po pravici a jdeme vlevo na návrší, kde uvidíme jen vesměs solitérně stojící stromy. Od pěkné hrušně se nabízí působivý výhled: napravo směrem do polí a doleva na Gotický templ a statek.⁵³ Obě tyto nové stavby se odtud budou v budoucnu velmi dobře vyjímat, až bude ta první zcela hotová a prostor mezi oběma bude osazen stromy, keři a trávou. Odtud po levici pokračuje cesta opět houstnoucím porostem a četnými zákrutami klesá dolů do doliny, která je závěrem malé rokly a je ze tří stran sevřena stěnami kopce. Ve svahu přímo před námi vidíme ve skále velký otvor, z něhož vytéká potok. Škoda jen, že za suchého počasí natolik zeslábné a zmenší se, že se záhy po vytrysknutí ztratí do země. Nad ním vede malá lávka z neopracovaného dřeva do skalní grotty.⁵⁴ Zavěšená antická lampa osvětluje kamenný římský náhrobek s drobnými reliéfy. Celek je natolik přesvědčivý, že evokuje pocit, že se nacházíme v římských katakombách. Pod náhrobkem, který má tvar podlouhlého na nohách vyzvednutého hranolu, vytéká pramen dotvářející charakteristickou náladu. Vlevo od vstupu stojí malá lavice, vedle níž se nachází následující funerální nápis:

*At' je má památka hodna úcty poklidných
a počestných srdcí, až jednoho dne ulehnu
a spočinu v pokoji. Žádná kletba či hanobení
nechť neruší mé pohřebišť.*

Toto místo je skutečně znamenité. Člověka se po vstupu do této hrobky zmocní opravdový zážvĕv pokory, když z kamenné lavice pozoruje její interiéru se sarkofágem. Úplná odloučenost, v níž se zde nachází, činí celek ještě vážnějším.

Od náhrobku pokračujeme roklí po mechové cestě opakovaně překračující malý potůček. Poté co projdeme pod obloukovým mostem, stočí se rokla doleva a rozšiřuje se. Kamenná lavice situovaná pod vyčnívajícím skaliskem vyzývá k odpočinutí, čehož je dobré využít. Rokle je zde sice více rozevřená, přesto ale stále velmi chladná, neboť jsou její hrany hustě porostlé vysokými stromy, jejichž přečnívající větve způsobují hodně stínu. Cestička se vine ještě kousek dál roklí – kolem ermitáže – až se vlevo po několika schodech dostaneme na malou okrouhlou mýtinu, kde se nachází kamenná lavice a napravo od schodů klec s dvojicí hrdliček.⁵⁵ Vysoké, listnaté stromy činí toto místo děsivě tmavým. Mezi lavicí a klecí vede cesta vzhůru na travnaté prostranství, z něhož je

opět výhled do volné krajiny. Pokračujeme pak vlevo lesem a přes dlouhý bíle natřený most vstupujeme na cestu lemovanou živým plotem z mnoha druhů dřevin, která se stáčí kolem nově založené ovocné zahrady.⁵⁶ Na jejím konci vpravo spatříme obydlí zahradníka a jeho pomocníků. Naše cesta, kterou kříží příjezdová cesta,⁵⁷ ústí do dlouhé, takřka nekončící aleje, jež je 1 800 kroků dlouhá a lemovaná vysokými živými ploty.⁵⁸ Coby point de vue bude na konci aleje vztyčen obelisk, který se na tomto místě bude jistě velmi dobře vyjímat.⁵⁹

Zhruba ve čtvrtině této aleje se dostaneme na zaokrouhlené prostranství, jež zprava rovněž uzavírají vysoké stříhané keře. Vlevo je svah na protilehlých stranách grotovitě vyzděn neopracovanými balvany, kolem nichž stoupají vzhůru kamenná schodiště. Zde se ocitneme na místě zcela jiného ražení, než jsou ostatní části parku. Nalézá se tu velká nádrž obdélného tvaru, po jejíchž obou stranách vedou vzhůru komunikace, sbíhající se u vrcholového Čínskému pavilonu pozoruhodné velikosti. Zvnějšku je natřený bíle a modře, což mu propůjčuje vzhled, jako by byl obložen destičkami japonského porcelánu; celkově se velmi dobře vyjímá. Člověk nabývá dojmu, že se najednou ocitl v Číně nebo v Japonsku. Uvnitř je tento pavilon vyzdoben bílou a žlutou látkou jako stan, má troje dveře a dvě oválná okna. Kolem dokola stěn leží turecké podušky, jež jsou potažené stejnou látkou jako stěny. Z prostředních dveří a obou přilehlých oken je jedinečně krásný výhled, protože se zde nacházíme značně vysoko. Pod sebou spatříme pěknou nádrž, do které ústí kaskády nacházející se pod pavi-

■ Poznámky

49 Výhledy do krajiny se až na výjimky do současnosti nedochovaly, jsou zakryty vzrostlými stromy.

50 Z poustevny se dochovaly obvodové stěny.

51 Kaple zanikla kolem roku 1960.

52 Tzv. obloukový most, novodobě též čertova lávka. Zanikl ještě v 19. století.

53 Holandský statek.

54 Grotta byla zapuštěna do svahu a vyzděna. Kamenné obložení zřejmě imitovalo skálu pro Beckera velmi přesvědčivě.

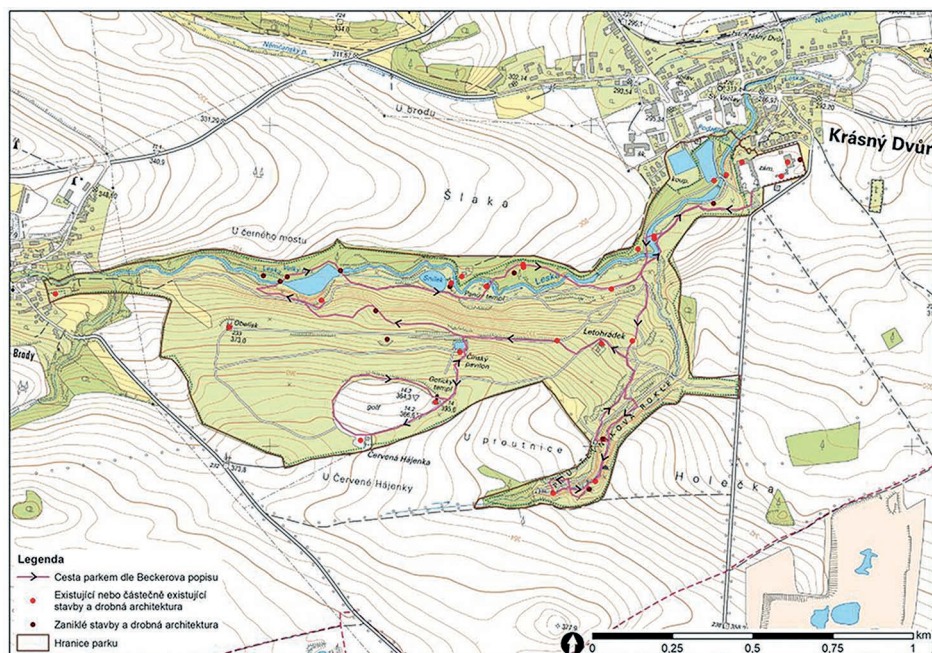
55 Holubník byl po 1. světové válce nahrazen pomníkem padlých z Krásného Dvora a okolních obcí.

56 Poměrně velká zahrada a sad obklopovaly dům zahradníka.

57 Cesta vedoucí k domu zahradníka – původně stará silnice z Krásného Dvora do Brodů.

58 Je mílna 1,1 km (1 míle) dlouhá, rovná cesta směřující nedaleko od zahradníka domu k obelisku.

59 Becker zaznamenal plán výstavby obelisku, jehož základní kámen byl položen rok po jeho návštěvě (1797). Obelisk byl nakonec dokončen až roku 1802.

6

lonem. Nad těmito plochými vodopády a návrším, jemuž propůjčují rozmanité odstíny stromů neobyčejný půvab, hledíme do pánve krásného a úrodného žateckého kraje, a to až k horizontu majestátního a zároveň malebného horského hřebenu tvořícího hranici mezi Čechami a Saskem.⁶⁰ Lze snadno pomyslet, kolik vši velikosti a nádhery skýtá tento pohled, a jak nesnadné je se s ním rychle opět rozloučit.

Levámi dveřmi konečně vyjdeme z pavilonu a sestoupíme z malého návrší, na kterém stojí, dolů k bazénu. Doprava se pak dostaneme do grotty pod pavilonem působící, jako by byla vytesána do skály. Malá kaskáda ústící naproti vchodu do nádoby propůjčuje grotě mimořádný chlad; a dvojice sedátek po stranách láká k osvěžujícímu posezení.

Protože tato část ještě není dokončena, budeme odsud pokračovat doleva vzhůru malým dubovým lesíkem. Dostaneme se tak na vrchol celého návrší, na kterém je tento park založen. A přesto stěží rozpoznáme, že jsme na kopci, neboť zde spatříme prostornou rovinu lemovanou stromovím. Tato plošina byla ovšem původně velmi nerovným pozemkem, jehož zarovnání stálo mimořádné úsilí. Nyní je sice ještě úplně holá, není zatím ani zatravněná, protože tato partie je pouhých pár let stará. Hned při kraji prostranství, právě tam, kde se vyjde z lesíka, stojí Gotický templ, na kterém se stále ještě pracuje. Je vystavěn s dobrým vkusem na osmibokém půdorysu a dosáhne značné výšky. O jeho vnitřku se zatím nedá nic říci, neboť v něm ještě nic není. Jisté ovšem je, že tato část parku bude jednou z nejkrásnějších.⁶¹

O něco dále, téměř uprostřed zarovnaného prostranství, stojí další nová stavba – holandský statek. Přívětivost této nepřiliš velké budovy je zcela holandská. Vpředu je umístěno ně-

kolik malých světnic pro hospodáře, který by sem měl přijít. Z nich vedou dveře do pěkné stáje, která je zařízena pro pět až šest krav. Za stájí je malý dvůr obehnaný zdí, v jedné jeho části chlévy pro slepice a další hospodářská zvířata. Také je zde vstup do malého sklepa na mléko. Do tohoto stavení mají přijít švýcarské krávy. Podle plánu nebude tato budova přímo viditelná, ale bude možné ji zahlédnout z několika nejpříznivějších pohledů mezi keři a stromy. Vlevo od statku má být zřízena cesta, po které bude možné sejít dolů.

Odtud se nyní vrátíme zpět k čínskému pavilonu a po kamenném schodišti podél nádrže na okrouhlé prostranství, z jehož lavice se protilehlý pavilon velmi dobře vyjímá. Vydáme se dál doleva dubovým lesíkem, ze kterého se občas otevírají výhledy do krajiny, až se dostaneme k malému ohrazenému parku, v němž je nyní chována stará laň a dva srnci. Protože se zde nenachází nic než mladé duby bez keřů či podrostu, není nutné nic dalšího zmiňovat, než že na tomto místě stojí jakýsi otevřený pavilon rovněž v čínském stylu, který sestává pouze ze střechy spočívající na čtyřech sloupech. Stavba je natřená bíle a červeně, jako by byla zhotovená z pálených cihel, a podlaha je vyskládána z červených a bílých dlaždic, aby zůstávala pořád suchá, protože tento přístřešek – mohl-li ho tak nazývat – je určen k tomu, aby se v něm dalo v létě venku stolovat, aniž by došlo k úžehu.⁶² Mezi vysokými stromy je odsud pěkný výhled na Panův templ a na krajinu za ním.

Z této malé obory se vyjde ven protilehlou brankou a tmavým lesem pořád dál z kopce dolů. Poté spatříme znenadání vpravo, v závěru velmi pěkné travnaté plochy bílý kruhový chrámek.⁶³ Vlevo mezi keři stojí zahradní křeslo, ze kterého lze chrámek dobře pozorovat. Je

Obr. 6. Mapa parku s vymezením trasy procházky W. G. Beckera. Vymezeno na podkladě Základní mapy ČR 1 : 10 000 (© ČÚZK) s využitím mapy stabilního katastru a plánu parku z roku 1814.

vystavěn s velkým a ušlechtilým vkusem a není ani okázalý, ani nutný. Sloupy vynášející jeho kupoli jsou zcela jednoduché. Hmota této ušlechtilé stavby je z pěkného pískovce. Svého druhu oltář v něm je určen k umístění mramorové busty hraběnky Černínové.⁶⁴ Tento příjemný chrámek je už sám o sobě působivý, což ještě umocňuje výhled, který skýtá. Je v mnohem podobný vyhlídce z čínského pavilonu nahoře s tím rozdílem, že zde nejsme zdaleka tak vysoko. V popředí shlédneme na protáhlý rybník u příkré skály,⁶⁵ do něhož zleva ústí malá kaskáda; vedle ní stojí na ostrově domeček pro labutě a kachny, které tento rybník obývají. Přes vysoké stromy, jež zde tvoří pozadí, lze zahlédnout ves Brodské, příslušející ke Krásnému Dvůru, která díky starému kostelu a další velké budově s věží⁶⁶ působí velmi malebně. Protilehlý břeh rybníka tvoří krásný velký trávník, jímž se vine úzká cesta kontrastující svou zemitou barvou s nádhernou zelení trávníku. Na konci trávníku se táhne alej topolů k malé vyvýšenině. Za ní vidíme široké okolí, sestávající z polí a vesnic a rozkládající se až po výše zmiňované velké pohoří.⁶⁷

Od chrámku je třeba se vrátit k zahradnímu křeslu, obrátit se doprava a dojít až k rybníku. Přes něj přejedeme na gondole pohybující se navíjením lana. Vpravo skýtá rybník nádhernou podívanou. Před sebou vidíme pěknou rybářskou chýši,⁶⁸ vpravo od ní příkrou skálu, u níž vytéká z hustě vysázených keřů malá kaskáda, nahoře nad touto skálou popsaný chrámek a vlevo pěknou travnatou partii s alejí topolů.

■ Poznámky

60 Krušné hory.

61 Becker zjevně dokázal ocenit kvalitu právě dokončovaného Gotického templu. S jeho stavbou se začalo v roce 1792.

62 Tento čínský pavilonek zanikl po roce 1823, ve stejné době byla zrušena i okrasná obůrka.

63 Mínen gloriety.

64 Ke zmiňovanému umístění bysty hraběnky Černínové v gloriety se dosud nepodařilo dohledat žádné další informace.

65 Svah pod gloriety byl obnažen až na skalní podloží, aby scenerie působila dramatictější.

66 Zámek v Brodech. Sloužil jako sídlo vrchnostenské správy.

67 Krušné hory.

68 Stála na hrázi Velkého rybníka a zanikla v polovině 20. století.

Podél druhé strany rybníka vede příjemná cesta k dříve uvedené rybářské chýši. Zvnějšku je chýše obložená splétaným rákosím. Pod střechou jsou zavěšeny festony z rybářských sítí; uvnitř je grotovitě vyzdobená mušlemi a podobným materiálem. Po stranách přiléhají k větší chýši dvě menší. V jedné z nich se nachází malá kuchyně. Venku před chýší stojí koše z vrbového proutí sloužící k chytání a skladování ryb. Chýše je obehnaná rákosovým plotem, jenž zasahuje až do rybníka; na něm jsou připevněny udice, všelijaké sítě a zkrátka všechno možné rybářské náčiní. V zábradlí u rybníka, u něhož se nacházejí lavičky, jsou dveře, u kterých jsou přivázány dvě lodky užívané k vyjížděním po rybníku, z nichž jedna je určena pro hudebníky. Vše dohromady činí tuto rozkošnou chýši, která je půvabná a milá jako loutkové divadlo – aniž by ovšem sklouzla k přehrávání – ještě příjemnější a vábivější. Skvostný výhled odsud na rybník je krásný obzvláště v podvečer, kdy slunce vrhá na hladinu své paprsky.

Jen nerad opouští člověk tuto půvabnou část. Cesta vede dále vpravo spodní stranou malého parku a vlevo podél parkové zdi,⁶⁸ jež je stále tu a tam k vidění, ale za několik let, až více povyrostou stromy a keře, které ji mají schovat, už nebude vidět vůbec. Pokračujeme chvíli po trávníku, na němž stojí solitérní stromy. Poté vede cesta houštím, kde nalevo spatříme velkou chýši – obydlí skutečného poustevníka, který je zároveň strážcem parku. Chýše je běžným domem, jenž je navíc zvnějšku obložený stromovou kůrou.⁶⁹

Z tohoto houští vyjdeme na velké travnaté prostranství, které je z jedné strany ohraničené svahem porostlým stromy a keři a z druhé vysokými stromy, vesměs divokými kaštaný.⁷⁰ Na tomto prostranství naproti svahu stojí římský templ. Je obklopen stromy tak, že z něj na dálku není vidět více než průčelí. Je pěkný, značně veliký a jeho předsíň spočívá na sloupech. Dostal jméno Panův templ. Uvnitř se nachází malý, ale značně vysoký sál, který je velmi vkusně vyzdoben a zařízen. Z pohovky umístěné naproti vstupu je nádherný výhled na protilehlý svah se znamenitým vodopádem valícím se dolů kamenitým korytem. Škoda, že tento vodopád není trvalý, ale musí být kvůli nedostatku vody spuštěn pouze tehdy, kdy má být obdivován. Je-li člověk přítomen spuštění vody a viděl, jak se začíná valit ze shora dolů, zažije velmi příjemnou podívanou. V posledním úseku padá voda ze značné výšky do malého bazénu.

V Panově templu leží kniha, do které mají návštěvníci, již sem přijeli poprvé, zapisovat svá jména. – Jednu pozoruhodnost nemohu opomenout uvést. Napravo ode dveří chrámu

stojí dva velké kmeny javoru babyky (*Acer campestre* Linn.) – dřeviny, kterou obvykle nacházíme jen v podobě keře.

Za tímto chrámem přejdeme po menším kamenném mostě malý potok protékající pod stinnými dřevinami. Podél něho trochu doprava přijdeme na prostranství obklopené zcela obyčejným plotem. Projdeme-li brankou, ocitneme se na trávníku se studnou, jaká se nachází u selských stavení. Za ní stojí chýše, zvaná Filemonova,⁷¹ která je celá vystavěna z neopracovaných balvanů. Má ještě dvě boční chýše, jež ovšem kromě střech z této strany nevidíme, neboť je zakrývá zeď vybíhající po obou stranách od středové chýše až k plotu. Před vchodem stojí dva pěkné stromy a nade dveřmi čteme tento nápis:

*Radostný je můj večer, radostné mé ráno!
Kníže těžké starosti a tyranství,
Nadutosti s neplodnou závistí,
divoká radosti hřichu,
odstupte ode mne pryč!*

Vnitřek této chýše je jako grota vyskládán z kamenů, stejně jako podlaha, v jejímž středu stojí strom procházející otvorem ve slaměné střeše. Stejný ráz mají i obě menší chýše, které jsou s velkou spojeny úzkou krytou chodbou. Lavice v těchto třech chýších jsou velmi stylové, zhotovené z větví a kořenů. Za chýší se nalézá malá květinová zahrada.

Stejnými vratky, jímž jsme vešli dovnitř, zase vyjdeme a pokračujeme vlevo podél malého potoka hustým stromovím, mimořádně příjemným svým přítímím a tekoucí jasnou vodou. Velmi příhodný je proto krátký nápis vedle zdejší lavičky:

*Příroda je nevyčerpatelná
pro nevinné a skromné srdce.*

Vpravo od této lavice vede přes potok velmi pěkný vysoký most, z něhož lze pokračovat dále doprava na malý pahorek.⁷² Zůstaneme-li na této straně potoka, jdeme stále po trávníku a dorazíme konečně na prostranství, kde se nacházejí loubí porostlá vinnou révou. Po obou stranách vedou pěkné travnaté schody do kopce a zase dolů. Nahoře na návrší, k němuž vedou zelené stupně, stojí lavice, před kterou se velmi hezky vyjímá bazén s vodotryskem zaklenutý loubím.⁷³

Odtud se opět dostaneme k velkému prostranství s květinami nedaleko vstupu.

Vše výše popsané tvoří hlavní část parku. Pohodlně ho lze projít za čtyři hodiny. Pochopitelně tu jsou i další pěkné cesty a krásné výhledy, ale při prosté prohlídce jednoduše na všechny nenarazíme. Ostatně musím poznamenat, že ještě vzniknou nové části, jak se ostatně děje už nyní. Zdejší zahradník, jehož

šikovnost a zdvořilost si zaslouží opravdovou pochvalu, mi ale zatím nebyl schopen říci, jak budou nové části parku vypadat.⁷⁴

Zevnějšek zámku v Krásném Dvoře je jednoduchý a vnitřek je velmi elegantně zařízený. Z vedlejších budov je třeba zmínit obzvláště pěkně vystavěnou a dobře zařízenou stáj.

Příspěvek byl podpořen Grantovou agenturou České republiky (GAČR) v rámci projektu 18-07366S: Krásný Dvůr v kontextu evropských krajinářských parků.

RNDr. PhDr. Markéta ŠANTRŮČKOVÁ, Ph.D.
Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i.
santruckova@vukoz.cz

PhDr. Martin KRUMMHOLZ, Ph.D.
Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i.
krumholz@udu.cas.cz

Ing. Martin WEBER
Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i.
weber@vukoz.cz

PhDr. Luděk BŘEZINA, Ph.D.
ludek.brezina@centrum.cz

■ Poznámky

68 Jeden z mála dokladů o tom, že park byl v některých částech ohrazen.

69 Stavba byla označována také jako selský domek a poslední zmínka o ní pochází z roku 1852, pak zanikla. „Poustevník“ někdy plnil i funkci průvodce zahradou.

70 Zřejmě je míněn jírovec.

71 Becker zanechal nejpodrobnější popis Filemonových chýší, které byly záhy po jeho návštěvě strženy a celé prostranství bylo přeměněno na louku.

72 Jednalo se o druhý obloukový most v parku, který zanikl až v polovině 20. století.

73 Tato okrasná část byla v průběhu první poloviny 19. století postupně zjednodušována. Loubí byla zrušena, okrasné záhony byly nahrazeny loukou a původně kruhový bazén byl změněn na oválný rybníček.

74 Ze staveb, které byly v parku v Krásném Dvoře postaveny za života Jana Rudolfa Černína, popsal Becker všechny až na lázeň, která zřejmě byla v době jeho návštěvy rozestavěna. Zmínil i obelisk, o jehož výstavbě se dlouhodobě uvažovalo, byť ještě nebyl ani založen. Zmínka o uvažovaných stavbách může dokládat to, že Jan Rudolf Černín původně zamýšlel nechat postavit ještě další stafáže, ale změnil názor po návštěvě Anglie. Po návratu Jana Rudolfa z Anglie byly dokončeny rozestavěné stavby, ale nově založeny již byly jen Gotický templ, holandský statek, obelisk a lázeň.